

DISSERTATIO PHYSICA,

PSYCHOLOGIA.

Quam
AUXILIIS TER OPT: MAXIMI,

In &

Approbatione Amplissimæ Facultatis Philosophicæ
In Regia Universitate ad Auram,

SUB DIRECTIONE,

Amplissimi Viri,

DN. M. PETRI HAHN,

Scientiæ Naturæ Professoris Ordinarii celeberrimi,
Mæcenatis & Præceptoris jugiter suspi-
ciendi,

Liberalis exercitii gratia modeste exhibet

JOHANNES A. HORNAEUS, JUN: SMOL:
Stipend: Regius,

Ad diem 30. Maii, Anno M.DC.LXXX.

In Auditorio Maximo.

A B O Æ,

Impr. apud JOHANNEM L. WALLIUM,
Regiae Univ. Typogr.

Divine Vir,
Ecclesiæ Heros,
Musarum propugnaculum,

DN. M. SAMUEL WIRÆNI,

Diceceos Wexionensis Antistes Amplissime,

Præsul & Episcope Reverendissime,
Gymnasi & Scholarū per Diœcesin Ephore accuratissime;
In CHRISTO Pater,

Mæcenas magne, & studiorum Promotor:

Clara nunc aurora & serena dies se offert,
Qvæ venerabilem Tuæ Ampl: conspectum subire me jubet;

Ut h̄oc levissimum ingenii fætum offeram,

idque,

Patrone Optime,
Veneratione & submissione,

Qva potuero maxima(testans,
Tuam Ampl: Reverendiss: orans simul, atq; devotissimè ob-
Dignetur & munusculum hoc levidense benigne respicere,
Et clientulum obedientem Tuo favore adjuvare,

Qui

In suspiria humili pectori profusa hæcce semper prorūpet,

Ut Deus totum vitæ Tuæ cursum gubernet,

Omnia novercantis fortunæ tela propellat,

Et hoc in

Ecclesiæ & Reipubl: emolumentum maximum,
Peractaq; Nestorea hic feliciter vita æthereas sedes capesse!

Qvod uovet & optat

Reverendissimi Dn. Episcopi, & in CHRISTO Patris,

humilimus cliens

J. A. H.

Admodum Reverende & Præclarissime Domine,
Pastor & Archi-Præposite Amplissime,

Dⁿ. M^r. ENEVALDE WIDBECCHI.

Mæcenas summe,

Ut & Viri,

Pl: Reverendi & Præclarissimi Domini,

Gymnasi Wex: LECTORES meritissimi,
Consistorii ASSESSORES gravissimi, æqvissimi,
Patronique propensissimi,
tum

Fautotes dexterimi, (ctamini,

Hoc qvalecunq; Academicum munus benigne ut ample:
Studiorum meorum Favatores sitis,

Favorabili intueamini vultu

Animum perofficiosum & gratum,

Gratoque animo opellæ hujus structuram inspiciatis,

Tenuitatemque Vestra conniventia tegatis,

Meque in posterum sub Patrocinio Vestro suscipiatis,

Oro, optoque :

Ego vicissim,

Devote DEUM Ter Opt: Max: imploro,

Concedat vobis omnigenā benedictionē & incolomitatem,

Et hoc,

In Dei, Patriæ, Ecclesiæ, Vestrorum,

Gloriam, commodum, gaudium!!!

Sic precatur

Amplissimarum Vestrarum Dignitatum

obſervantiff: cultor

J. A. H.

Ob cumulata in me beneficia,
Et quo declararem debitam gratitudinem,
Animi promptitudinem,
Vobis,

Pl: Rever: Dn. ANDRÆA HORNÆE,
Pastor Rogbergensium longe meritissime,
Patens ut optime & charissime,
Ita omni honore & officii cultu semper prosequende,
Ec,

Reverende Dn. ZACHARIA HORNÆE,
Pastor Castrensis solertissime,
Frater germane dulcissime.
Utque

Reverende Dn. WILHELME Granberg/
Scholæ Junecop: supr: Collega fidelissime,
Affinis & Fautor multo honore colende.
Nec non

Doctrina, Reverentia & Dignitate,

Dn. JONA HAGELINE,

Ecclesiæ Rogber: Cacellanus,
Affinis & singularis benefactor honoratissime.

Vobis inquam omnibus & singulis,
Hoc etiam exercitium Academicum inscribo, dedico,
Tanquam obsequii & officii argumentum certissimum,

Insuper,
me Vestro solito favore beari,
Ec

Vos quoque valere & vivere quam diutissime,
Prosperos, incolumes & beatos!!!

ex animo Voveo

J. d. H.

VIRO-JUVENI

Peregrinio & indefesso Musarum Cultori,

DN. JOHANNI HORNAEO,

Smolando.

De ANIMA HUMANA,

publice disputanti:

uspiciis mundi primis homini inditur
altè,

Organa vivificans Spiritus Æthereus;
Nescius interitus, vastum durabit in ævum,
Docte HORNAE Tibi est materies celebris,
In Patriam tendens Animas lucrare beatas,
Cœlitibus, quæs Tu charus erisque. Vale!

Si unquam occupatus,
gratulationis loco,
tamen hocce reli-
quit.

ELIAS Zil-Landz/
Med. Doct. & Prof.

VIRO-JUVENI,
Bonarum Artium Virtutumque cultu Eximio,
DN. JOHANNI HORNÆO, Smol.
De ANIMA RATIONALI solertè differenti,
Amico & Commiliti perdilecto:

Non est de nihilo, proprio contexere Marte,
Discursum, humanæ retegit spiracula vitæ,
Qui, docet & pacit quo sit diffusa per artus
Ipse Anima, ac vivax toto ut se corpore miscet.
Hac de Materia veteres multum dubitarunt
Philosophi, inter eos Romani maximus autor
Tullius eloquii, dicens: Anima ignis an, aut quid
sit, sum nescius, aut animus, me præterit, atque
nec, nescire, pudet, me dicere singula quæ non
sat scio. Sed nobis quibus est lux jam patefacta.
Scriptura sacra, certò constabit origo
Humanæ Vitæ, tenebras quia pagina sancta
Dispellit crassas intellectus animique.
Gaudemus nobis de tali luce, voventes:
Ut DELLS illam permittat splendescere mundi
In finem! quod non sit opus nunc Philosophari
Ad lumen Gentis densâ in caligine mersæ.
Iccirco, ex animo, profectus gratulor amplos
En! HORNÆE tibi, cui disquisitio docta.
Est conscripta, precor Numen velit ausibus bice
Et cæptis cunctis, placidum, benedicere ab alto!

Dab. Aboæ pridiè
Idus Majas A.1690.

L. Mq; quamvis festinatò adgra-
tulabar

SIMON TÀQUPO
Met. & Log. Prof. Ord.

J EHOVAH ALTISSIMUS H EROS INCEPTA SECUNDET !

Ulm summa & ima in tota rerum natura
meditemur & rimemur, multa imò plu-
rima nostris subjiciuntur, oculis, in qui-
bus mirabilem elegantiam & elegantem
varietatem deprehendimus. Si Cœlum
inspiciamus, tot micant stelle in ethereâ
regione collocatæ. Si Terram intueamur
tot in ea repunt & gradiuntur animalia
magna cum pusillis, & maxima cum minimis, ex hac cuncta
metalla effodiuntur, hæc molibus turrium, lapidumque premitur.
Multæ ingvam & pretiosa & pretio baud vili venalia in terra
altissime recondidit natura : Sed homo quid miraris siderum alti-
tudinem & profunditatem maris ac terra ? Qvæ enim sunt
supra te, infra te, circa te, minoris estimantur, quam ea, qvæ sunt
in te. Animi ergo tui abyssum intra, diligentique stu-
dio considera animi tui dona, qvanta enim dementia es-
set, aliarum rerum cognitionem habere, & seipsum
nescire, dicit celeberrimus Sperlingius. Omnia enim corru-
ptioni sunt obnoxia, anima sola immortalis est, quâ, omnium
rerum creator DEUS Opt. Max. in creatione prima hominem di-
tavit. O! anima insignita Dei imagine, decorata similitudine,

A

despon-

desponsata in fide, dotata spiritu, redempta sanguine, capax rationis architectum & opificem agnoscere incomparabilem ! Quis igitur potest animam nobilissimi hujus corporis serenissimam Reginam ritè pensitare ? Quis generosum & Divinis dotibus ornatum intellectum delineare queat ? Hec est nostri principium ac finis. Circa ejus adventum homines esse incipimus, circa discessum desinimus. In generatione votum generantium est animam cum corpore organico propagare & voti compotes conqviescunt : Per animam perfecti estimamur, & à brutis disjungimur : Angelorum societatem inimus, prædicti specie quadam divinitatis. En contemplationem nullo non encomit genere decantandam ! Hec cognitio anime aliis rebus est præferenda, per quam homo vult, intelligit, cuncta pro lubitu operatur. Maxime arduam & intricatam de anima esse materiam, etiam illi, qui in hoc studiorum genere desudarunt, ultiro fateri necessum habeant ; Cum itaque animum induxerim, dissertationculam de ea conscribere, sepè quidem perpendi, quod, à parte adversariorū, eruditio[n]is non contempnendè viri inveniantur, qui in cause sue subsidium, varios producent syllagismorum laqueos, quos nulla unquam solertia dissolvi posse firmiter sibi persuadere videntur. Animo proinde fluctuari cœpi, cum summa amplitudine viri tot controversiarum strophis defatigentur, quid ego tantis rebus immaturus præstare possem : ast cum in rebus magnis aliquid tentasse laude dignum habeatur, memet talibus occupationibus subtrahere nolui. Quod ut feliciter succedat Divinum auxilium imploro !

SECTIO I.

§. I.

Quod Anima detur, id ipsum vel ē rationis dictamine, nobis innotescit, cuius etiam existentiam operationes, effecta, & actiones excellentes testantur, quæ ab anima tanquam rivuli ē fonte scaturiunt; aliarum n. formarum in corporibus tam animatis quam inanimatis operationes & effecta longē superant operationes animæ humanæ. Omnisque nostra de ceteris formis cognitio, ut loquitur Arist. I. de Anima est à posteriori, procedimus enim ex operationibus formarum, cum substantiam earum non capimus. Per quam tamen nos in hac rerum caligine palpitantes in notitiam etiam Formarum, Brutorum, Plantarum & Mineralium ducimur. Secundò Animæ existentiam omnium saniorum Philosophorum unanimis consensu probat, licet de ejus essentia in sententiarum divertia eant. Tertio omnium certissimè & evidentissimè animæ humanæ existentiam asserit sacra pagina. Ut Gen. 2:7. *Formavit Jehova hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitarum, & factus est homo in Animam viventem.* I. Reg. 17:22. *Reversa est Anima pueri in interiora viscera ejus, & revivixit:* Hæc & alia sacræ scripturæ dicta aperte & perspicue animam humanam dari probant.

§. II.

Vindicataque itaque Animæ rationalis existentia, reliquum est, ut ad ipsam ejus definitionem examinandum nosmet accingamus, & omissis omnibus ambagibus talem, duce celeber: Sperlingio exhibemus definitionem.

Anima humana est forma hominis, quæ est, intelligit & vult.
Circa hanc definitionem duo veniunt consideranda, nem-
pe Onomatologia & Pragmatologia.

§. III.

Circa Onomatologiam, notam⁹ *Etymologiam*, vox *Animæ*, à Græco vocabulo *ἀνέμη*, i. e. ventus, spiritus & fatus originem ducere videtur. Vel ab animando, ideo, qvod corpus vivificare, vel Animam induere solet; vel forte à voce animi, sicut Domina à voce Domini, Hera à voce heri, ut arbitratur Soranus in suo Lexic: vel ab alia Græca voce *ψυχή* deducitur à nomine *ψύχος*, quod frigus vel refrigerium notat; vel à verbo *ψυχεῖν* refrigerare, anima namque est quasi corporis quædam recreatio, qvod spiritu suo corpus, qvod informet refrigeret. Huic *Homonymia* sucedit; Vox *Animæ* accipitur pro halitu, vel aëre, qvo sensu Cic: ait animam sive aërem ab aspera arteria exoriri; Vel per Syncdochēn pro quovis animato, ut Gen. 1. 24. *Producat Animam viventem*, &c. Vel pro homine, ut Act. 2: 41. *Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa Anima circiter 3000*. Pontificii nomen animarū *συρεκδοχῆς* ponunt pro hominibus, Gerh: pag. 778. & Gen. 36: 6. Et accepit Esau omnes animas domus sue, &c. Pro vita, quomodo dicitur animam alicui debere; Gen: 12: 13. *Dic quæsō, quod soror mea sis, ut bene sit mibi propter te, & vivat Anima mea ob gratiam tui*. i.e. ut in vita conserver propter te, anima enim usitate pro vita animæ inhabitantis effecto & signo ponitur: Gen. 9: 5. *Requiram sanguinem animarum vestiarum*, i. e. qvi est in animabus vestris, qui est ad animas vestras scilicet in corpore fovendas, quia sanguis est amicus naturæ filius, vitæ fomentum & proximum animæ instrumentum. Anima etiam varios gignit conceptus, dici-

tur rationalis. *a. Ratione discretionis*, ut hæc ab anima bestiarum discernatur. *b. Proprietatis*, quâ potentiam & vim ratiocinandi habet. *c. Ornatus*, nam fraviores parit elegantiam, quam per tautologiam (Anima hominis, hominis est forma) efferretur. Hæc ideo duæ voces immediate conjunctæ, unum conceptum intendunt, obtinentq;. At proprie pro forma substantiali, sive parte essentiali corporis animati nobiliori, vel altera parte compositi, qvæ rei dat esse specificum, eamq; tanquam differentia ab aliis distingvit, qualem formam hic animam rationalem dicimus. Alium modum considerandi animam in studio Philosophico nostrum non facimus, dum 1. Consideratur realiter & substantiæ, secundum prædicata communissima, vel qva spiritus est finitus, ut in Pneumatica, vel qvatenus est Ens & substantia, ut in Metaphysica. 2. Spiritualiter & absolute in terminis qvididitativis spiritus dum intra cancellos continetur. 3. Civiliter & subjective dum sedes virtutum & vitiorum audit & sub principio actionum moralium venit, ut Practici tradunt. 4. Notionaliter & Logice, quatenus in prædicatione quadam locum subjecti vel prædicati sibi attribuit. Vel 5. Partialiter & relative, quatenus corpori organico naturali, una essentia, humana constituta, essentiali modo, unitur, ut hoc loco. Qvoad Synonomiam, notamus animam pro diversitate actionum, appellationes varias sortiri, dicitur fons omnium operationum vitalium, forma substantialis corporis animati: Ratio, quia differit & principium est ratiocinationis, mens (intelligentia) dum intelligit, memoria dum recordatur Scal. Exerc: 307. §. 3. *Anima dum vivificat corpus, sensus dum sentit*, Scharf. lib. 4. c. 1. Pneum: spiraculum vite, Gen: 2: 7.

qvod significat geminam hominis vitam, corporalem & spiritualem, temporalem & æternam ; Hebræis dicitur NEPHESCH. Germ. Die Seel der Geist. Svec. Siâl / seu Ande. Fenn. Sielu, vel Hengi. Seqvitur jam, exposita definitione nominali, definitio realis.

§. IV.

Pragmatologia absolvitur *Genere*, quod est *Forma*, illud certè accuratum & proximum est, qvia maximorum Philosophorum suffragiis persvasi, dicimus, quod totum corpus, omnesque ejus informet partes, imò totum corpus, actuando, perficiendo, & in actu specifico constituendo, cum omnes partes, qvas informat anima, corpori sint coëssentiales : Ergo infallibiliter seqvitur totum corpus informari : cum totum & partes ejusdem sint conditionis. Qvia genus ipsius Animæ rationalis forma est : qvia hæc in casu recto (nec conversim) sicut generis natura postulat, non tantummodo de anima hominis, sed etiam de iis, in qvibus est esse omnium reliqvorum & simplicium & mistorum corporum partiale, optimè dicitur & enunciatur. Et ut Clariss: Sperl: subtilissimè exclamat lib. I. pag. 63. de Anima. *Ult enim anima canina forma canis, anima equina forma equi ; sic anima humana forma hominis est.* Hæc sola forma, sola species est, nunquam materiæ tenens vices. Ipsa dat speciem, dat affectiones, dat effectiones. Qvod clarè universa dictitat natura, cui sententiæ canon assentum præbet: *Forma dat esse rei, dat destingvi, dat operari.* celeb: Sperl: Inst. I. I. Sunt enim formarum tot differentiæ, qvot corporum species, & illæ qvidè inter se differentes facultatibus & operibus. *Dat vero esse non totum, sed specificum, una n. saltem rei na-*

turalis est pars. *Dat distingui*, non quodvis, sed specificum. Quale enim esse est, talè etiam distingui est. *Dat operari* non quodlibet, sed specificum & proprium; ut enim se res habet in essendo, ita & in operando. Sic anima humana homini largitur differentiam, & operationes verè humanas. Hart. c. 1. pag. 32. *Esse specificum* simul est distinctivum, quo ipso enim quidquid est hoc, non est aliud. Et cum qualis causa, talis operatio sit & effectus, efficitur quoque; ut qualis rerum essentia, talis quoque earundem sit operatio.

§. V.

Sequuntur jam definitionis verba, tò *esse hominis*, beneficio formæ, emanantia: qva homo est; communicatur enim anima corpori, qvia est ejus forma, & ratione *effendi*, & ratione *perfectionis*, & ratione *denominationis*, qvia corpori largitur nomen, ut dicatur vivens, sentiens & animatum. Qvod jam animatum est, animâ gaudere indubitatò concluditur, atque corpus mediante anima, est corpus animatum, E. habet animam, non autem per *essentiam*, sed per *modiciorias*, & per consequens tò esse, homini dat forma: hoc fatetur Goclenius in advers. q. 42. pag. 190. *Anima communicat se corpori, uniens se corpori*. Ex hac occasione cum Philosophis duplicem facimus communicationem, *Effectivam & Formalem*. Illa est in diversis suppositis, hæc locum habet in unius suppositi diversis subjectis. Illa entitatem à se diversam largitur: sicut ignis alios ignes accedit. Hæc suam entitatem communicat. E.g. Pictor dealbat parietem communicatione effectivâ, atalbedo ipsa dealba pietem cummunicatione formalis. *Anima intima* permeat omnes corporis partes seipsum illis comunicat & communicando suas proprietates illis usurpandas tradit.

§. VI.

Differentia enim dispalefecit, tertio, ab influxu animæ humanae, qui in eo consistit, ut homini det *operari*. Desumitur a subjecto, quod informando denominat, & a quo abesse nequit, quando non corporis solum, sed totius compositi, hominis nimirum forma dicitur. Nam homo non est: nec hominis nomen prius meretur, quam corpori anima rationalis associatur. Cæca prorsus foret hominis anima suis viduata potentias, opus enim habet illis, vel magistris ac directricibus. Ab anima enim qualitates istæ emanant in hominem. Idcirco recte dicitur intelligens & volens totus homo: Scalig. Exerc. 307. Sect. 36, ait, homo est, qui intelligit, non anima; Intelligit enim per animam. Homini etiam largitur suum esse non quodvis, sed specificum non effettive & subjective, sed formaliter. Dat quoque suum distingvi, quibus specificè & essentialiter ab omnibus aliis corporum naturalium speciebus discriminatur. Suas quoque dat operationes: nam qualem est esse & distingui, tale est operari. Absit ille error, quo statuitur animam rationalem esse formam hominis assentem, quin potius formam informantem. Dum homo enim potest nunc ratiocinari, nunc intelligere, nunc velle, nunc ridere, nunc alias promiscue operationes edere concinnas; sic intellectus ordinatur ad intellectionem, voluntas ad volitionem. Hisce & aliis, quibus bruta destituntur, distinguitur homo elegantissime. Hinc autem formam hominis, a brutorum (quæ vulgo materialis dicitur, & sic demum corruptibilis) multis parangis cum suis adjunctis distare, probè considerandum est. Illa namque nobilissima est, et si materia ad hominis constitutionem necessaria sit, eam tamen, ad existentiam sui, minimè requirit. Quia suâ naturâ talis est, ut nulla prorsus

materiali quantitate vestiatur. Nam in operationibus suis, ab organis corporeis est independens: potest enim abdita rimari, se ipsam esse intelligentem intelligere, velle, &c. Est itaque simplex, invisibilis, immaterialis, ut Luc. 24: 39. *Spiritus vero carnem & ossa non habet, & (post dissolutionem unionis naturalis) superstes.*

§. VII.

Quemadmodum omnes sensus nunquam sunt inorganici: ita operationes animæ rationalis nè minimam cum corpore sibi attribuunt communionem: modum enim essendi immateriale, comitatur modus operandi inorganicus. Et quoad essentiam anima velut certa aliqua primarum qualitatum temperie non afficitur, sic à corpore liberata actualiter cognoscat, absque alterius ministerio, ast modus nos in tenebris degentes fugit. Facultates nè tum queant à subjecto separari, dum dissolutio nullam admittit mutationem *passivam* sed *privativam*; ne aliquis talis operationis moli obnoxius erit, quod actu intelligens per corpus, tanquam sensorium operari credatur. Dum tales operationes à dispositione materiæ minime proflunt. *Si organis utitur, tum hoc facit ante vel post operationes, inter intelligendum verò hoc non facit,* inquit Sennertus. Licet per phantasiam, quandoq; ejus organonphantasmata speculando, eum cerebrum læsionem sentit, ut in phreneticis, maniacis, amentibus, &c. Sensuum vel phantasiarum vitio, haud justū suffragiūferre possit. Absit tamen ut proper defectum vel instrumentorum carentiam (ut medii quo) id animæ imputetur. Ergo intellectus hoc modo, non quoad *ētiā* vitium admittit primario, sed *κατὰ τυμθεβεκός* secundario & quoad operationes, in quantum res à vitiosa phantasia, male sibi objectas, percipit. Dum corpori, quasi e-

gregius artifex in augusto loco impeditus, eo modo est subjecta. His & aliis perluasi argumentis statuimus animam rationalem à principiis proximis corruptionem & mortalitatem causantibus esse absolutam, incorruptibilem, immortalem, & ratione sui finis à posteriori æternam. Hoc assertum assensu excipit justitia Dei piorum & impiorum respiciens vitam, una cum animæ excellētia rationalis dicitur homo, qui de rebus non solum sensibus obnoxīis, sed remotissimis, incorruptibilis suffragium fert: Atque adeo de semetipsa 1. Cor. 2. intransitivè, abstractivè, liberrimeque ratiocinatur. Immortalitati nihil damni adfert horror ille mortis in agone, diuītum animæ & corporis formidans, quin potius eandem adstruit, quod singulare illud è diametro animarum, à corporibus dissolutionem desiderantium, desiderium facile demonstrat, juxta dicterium Pauli, Phil. 1. *Cupio dis-
solvi & esse cum Christo.* hoc est cum Deo, non mortuorum, sed viventium vel immortalium, Matth. 22: 32. *Dum in
ergastulo summam felicitatem in altera demum vita obtainendam
nobis fide pollicemur.*

§.VIII.

Qvamvis Anima, non ut ceterarum animantium pēritura sit, sed immortalis manet, interim tamen de origine agamus. Et Anima, de qua nunc loquimur, vi primævæ benedictionis per traducem propagata est, & propagabitur in finem usq; mundi: & quod anima humana corpori ante formato in utero matri, nescio quo temporis articulo longe post creationem cœlitus fundatur vel infundendo ex nihilo creatur absurdum statuimus, sed propagationem animæ, quæfit in naturali hominis generatione, quando naturalis parens naturaliter generat constanter tenemus

tenemus atq; tuemur. Cum Deus qvodvis in genere suo fecerit perfectum, hominem vero perfectissimum, certe perfectus dici non posset, si non posset alium, qualis ipse est, & quidem integrum procreare, hinc sententia omnium Orthodoxorum cum Philosophorum tum Theologorum de origine animæ suscepta ; quod animæ à parentibus, mediante semine, ob benedictionem Divinam, in prolem traducantur, & una cum seminibus propagentur, ac proinde fermen actu animatum est. Et ut paucis hæc multa comprehendamus, totus homo, juxta Dei Primævam benedictionem totum hominem generat, & totum hominem, *voco feminam & marem, qui sunt una caro*, Gen: 2. non generat solus mas, nec sola femina. Communiter ea tradux & traductio animæ appellari consuevit, dicit Doct: Scharf. pag. 218. Hæc propagatio, ut rectius intelligatur, *primo* omnium hic notandum est, benedictio Dei, qua creator omnium hominibus largissime concessit vires & potentiam generandi & se multiplicandi juxta speciem suam, quando ait Gen: 1: 28. cap. 9: 1. *Crescite & multiplicamini & replete terram &c.* Hæc inquam benedictio fons & causa præcipua est, cur homo in suis generationibus, non tantum ratione corporis multiplicetur, sed ratione animæ, adeoque & anima ipsa rationalis, quæ speciem hominis constituit, & sine qua nec esse nec fieri homo, nec ejus species multiplicari potest, nisi per naturalem hominis generationem in sobolem propagetur. Certe non soli corpori data est vis se multiplicandi & propagandi, sed viventibus & animatis, ut se multiplicent secundum speciem suam. Hoc medio specierum conservatio & multiplicatio fit. Qvare necessum omnino erit, ut & anima in productione & multiplicatione hominis produca-

tur & propagetur, sine qua homo non egreditur ex lumbis parentum. Gen. 46: 26. Exod. 1: 5. Sicuti & filii dicuntur egredi ex utero parentum, 2. Sam. 16: 11. filii Levi ex lumbis Abrahæ egressi. Heb. 7: 9: 10. Nimirum liberi sunt *divæpi*, potentia in parentibus, unde suo tempore producuntur. Ita vero in iis sunt non ratione corporis tantum, sed & cumprimis ratione animæ, qvæ parens pollet potentiam generandi, fructificandi, & se multiplicandi. Vis enim seu facultas generandi est animæ propria, & toti composito competit, per & propter animam, qvæ suæ vires & potestates toti communicat impertitq;. Et animæ liberorum non proveniunt ex massa qvadam corporea, aut indè educuntur; sed ex animato semine prodire dicuntur, qvatenus animatum & vivum est, hoc est, ex anima & vita parentis generantis egreditur anima, inque sobolem propagatur; sicque traducitur. Sed Adversarii dicunt, animam rationalem hac ratione creari, si ex nulla præsupposita materia generaretur: In hoc enim differre generationem à creatione, qvod illa præsupponat materiam; hæc verò à non esse simpliciter progrediatur. *Et quocunque nullam præexistentem materiam habet, illud creatur: atqui accidentia spiritualia, habitus scilicet anime rationalis, nullam præexistentem materiam habent. E, creantur.* Conclusionem absurdam esse qvilibet videt, proinde maiorem inconsequentiæ arguimus. Cui jam itaque dubitationis scrupulus inest, animam non comproducere, adeat doctorum scripta, ipsasque sacras pandectas, facile vietas nobis dabit manus. Nos ulterius procedimus ostendendo animæ vim sese multiplicandi, exemplo qvadam vulgari, à lumine desumpto: lumen inter naturæ spiritalis, fatentibus Philosophis, non absque ratione com-

comparatur cum anima, nam ipsi vis sele multiplicandi
 inest cum faci lucenti admoveatur, & demum se multiplicat,
 atque alteram quoque faciem accedit, non facta ali-
 quâ partione sui, nec totali sui, alteram in faciem trans-
 missione, sed luminis novi quasi accensione, excitationeque.
 Haud dissimili ratione anima hominis multiplicatur. Ut lu-
 men multiplicatione sui aliud accedit lumen & quidem
 immediatè, ita animæ nostræ, benedictionis vi divinæ, in
 semine, & in generatione multiplicantur, & hæc anima-
 rum productio meritò vocatur. Et ut habet Sperl.
*Quodcumque de femore genitoris egreditur, & insuper in eo deci-
 matur, illud utique ex eo propagatur. Anima filiorum Israël e-
 gressa e femore genitoris (Jacob) & insuper in eo (Levi in lum-
 bis Abrahæ) decimate sunt. Ergo anima filiorum Israël à Ja-
 cobo propagata sunt.* Anima enim in corpore est principium
 nutritionis, quia videmus, quando anima deserit corpus,
 illud non amplius nutriri: Item est causa sensus, quia ab-
 sente anima, nihil amplius sentit. Est denique causa intel-
 ligentiae in homine, *quia quando anima deserit corpus, cadaver ni-
 hil amplius intelligit, inquit Magir. lib. 6. c. 2. p. 459.* Cum primis
 vero urgemus illam *τοποδειξιν*. Propagato eo, quod est in
 anima, & non extra animam, etiam ipsam animam propa-
 gari necesse est. Sed fides docet post lapsum à paren-
 tibus in posteros propagari peccatum originis, quod est
 in anima non extra animam, E. etiam ipsa anima propa-
 gatur, Gerhard. in Com. supr. Gen. pag. 378. Unde alias
 absurdæ, si anima est traduce non esset, emanarent, quod
 Orthodoxi Theologi, tum Philosophi sapientia insigniores
 confitentur in scriptis suis prælo mandatis & evulgatis.
 Sacrae itaque scripturæ radiis emissis, evanescit illa nu-
 bes, neque falle amplius incautos pro junone, nisi eos,
 quibus decipi dulce est.   B3   SE-

SECTIO II.

§. I.

Si quidem pauca de Anima rationali ventilata sint: igitur de ejus Facultatibus breviter scribere animus est.

Quæ facultates animæ rationalis sunt qualitates ex anima emanantes, ut homo istarum beneficio humanas edat actiones; harum aliæ sunt *Primariae*, ut *Intellectus & Voluntas* aliæ *secundariae*, utpote *Ritus & Sermo*. Differunt hæ facultates ab ipsa anima, ut accidentia a substantiis, anima substantia est, facultates accidentia. Differunt etiam inter se hæ facultates animæ humanæ realiter, tam diversitate actuum: *Intellectus* enim actus est intelligere, voluntatis velle, quam *objectorum*: nam *objectum intellectus* est verum voluntatis bonū, E. inter se differunt. qva de re Sperl. ita Argument: *Quæcunque facultas diversos habent actus, diversaque objecta, illæ differunt à se invicem realiter, facultates anime humanae diversos habent actus, diversaque objecta, E. differunt à se invicem realiter.* Nam diversa objecta materialiter necessaria non sunt, sed formaliter. Facultates igitur & anima non sunt idem propter actuum ~~ad diuinam~~, qvæ, animæ cum potentiis identitatem tollit. Absurdum enim est dictum: *Intellectus, voluntas, ritus & sermo* sunt forma hominis, &c. Qvarè diligenter distingvenda veniunt hæc tria, *έργασια, δύναμις & ἔργα*, qvia operatio conditionem potentiarum operantis sequitur: Potentia vero naturam, hoc est substantiam unde effluxit, Conim: de Anima disp. I. art. I.

§. II.

Jam cum Clariss: Sperl: definitionem talem facimus, *Intellectus est facultas Anime Rationalis, ad verum cognoscendum*

dum ordinata, lib. i. c. 3. Ubi facultas est genus. Differentia vero petita est à fine & officio, dum perspicaciâ suâ, lucis instar ingenitæ, ad verum contemplandum & percipendum destinatus sit. Dividi solet intellectus, ratione objecti, in Theoreticum & Practicum, qvorum ille res necessarias considerans, contemplationi intentus est; hic contingentia ruminans, actioni invigilat. Intellectus intelligit per species intelligibiles, sicut sensus sentiunt per species sensibiles. Necessitas harum specierum vel hinc constat, qvia fieri neqvit, ut ipsa objecta intellectus intrent intellectum, cum nec oculum ingrediatur homo aut equus. E. species reqviruntur objectorum, sensibiles primum, post intelligibiles intellectu percipiuntur. Objectum enim potest (sicut formale verum & intelligibile) sive in sensu intentionaliter seu spiritualiter incurrat, ut materialia individua: sive non, ut universalia & immaterialia. Hæc autem intellectus, ut minus nota ex singularibus vel speciebus simplicibus, ceu notioribus, eruit & deducit. Nam universalium conceptus est communis, proinde neqvit in mente formari, nisi prius singularia cognoscantur, cognitione non confusa sed distincta. Singularia vero vel species sensiles, sensibus prælertim percipiuntur, & in phantasia illa phantasmatum formatrice vel memoria conservantur & custodiuntur. Qvæ demum simulacra sua, res ipsas, aliasve species, per similitudinem imaginabiles, ut ita loqui liceat, efformatas, repræsentantia, sine ope sensuū exterorum, agenti intellectui objicit. Materialiter enim extra intellectum existentes intelligit, apprehendit & dijudicat. Atq; sic, illarum beneficio, tandem intellectio terminatur. Sine illis vero rei cognitio fieri non potest, qvia cum res ipse intellectum ingredi non possint opus est imaginibus & ideis,

qvi-

q̄ibus res extra intellectum constitutæ menti sistantur, Thur. Met. p. 6. Intelligimus ope idearū, quæ nihil aliud sunt qvā res cogitatæ in quantum habent objectivum esse in intellectu: sunt id. & ist. vel adventitiæ, ut notitia de sole & sideribus: vel fictitiæ, ut Chimæræ & cerberi conceptus: vel innate, quæ cogitandi potentiam formandiq̄ conceptus normam comitantur. Secretus autem à corporis carcere, simpliciter est actus animæ, vel simpliciter seipsum intelligit: corpori vero coniunctus, nuncios & monitores quasi admittit. Hoe itaque modo consideratus, partim ex se ipso partim adminiculo alterius, intellectus intelligere dicitur. Quoties intellectio fit, duo principia hæc, nimirum subiectum, *in quo erat* intelligendi recipiens, & efficiens, sive causam formalem, qvibus homo intelligit, oportet statuere. Dependet namq̄ intellectus a rebus quamvis non proxime, intercedit enim species intelligibilis à phantasia, ut ait Scalig: Exer: 307. lect. 5. *Ipsa anima humana, per se divina suapte natura, sibi imperans, si à corpore absolvatur.* Implicita corpori per ejus officiales atq; administras partes recipit impressiones. Fit ergo tum talis, quales illæ sunt. Ita in tenebris pavitant Melancholici, quia spiritus atri sunt, non anima. Neque mens ægrotat, cum dolorem, quo cruciamur, non sentimus: Distraicti sepe spiritus, non representantur imaginationi. Idcirco sapientes à sensibus ad intellectus intima abducti penetralia, multa data sub oculos non vident.

§. III.

DE cetero conseqvens est, ut breviter aliquid de *Voluntate* agatur, quippe cuius imperio actus intellectus parent. Est E. *Voluntas facultas animæ rationalis, ad bonum appetendum ordinata.* Voluntatis enim objectum partim est bonum, quod vult, appetit & amplectitur, partim malum, quod impic.

improbatur, aversatur & vult. Itaque *ignotum* sequitur *nulla*
cupido, requiritur primo ab intellectu practico, ceu bono
consiliario seu dictatore, ut, quid apparet vel fugiat, judi-
cetque, & hic velut principi suo salutaria sua consilia sug-
gerat & proponat. Intellectus enim necessario voluntati,
nihil faciendum vel *omittendum* imponit, sed hoc, vel
*illud nunc bonum & ex usu esse mature common-
strat*. Recte ergo statuit Meish. in Phil. Sobr. part. 3. sect. 1. c. 5.
Rationem posse per judicium aliquid appetere, quod actu non appetitur, provenit originaliter ab intellectu, qui proposuit appetibile, sed a sola voluntatis libertate actu appetitur. Unde liquet, 1.
Voluntatem a se ipsa in actum deduci. 2. *Liberum hominis arbitrium in moralibus & externis actionibus non exiguum esse.* Differunt proinde realiter intellectus & voluntas. Arbitrium vero dicitur duplamente: *pro arbitratorum judicio, & pro libertate & potestate agentis*, inquit Clariss. Sperl. in Anthrop. c. 4 pag. 210. Hanc optimo jure praecedit intellectus, ut monstret voluntati suum objectum. Cognitio intellectus primo requiritur, deinde voluntas, voluntatem excipit deliberatio, deliberationem decretum, decretum proæresis, proæresin actio, actionem præmium aut supplicium, lætitia vel tristitia. Operationes voluntatis propriæ in volendo & nolendo consistunt. Appetitio autem mixta vel sibi invicem contraria cupiditate presentem voluptatem amplectens, & voluntate eandem propter id, quod futurum est, improbans, in actione suspendenda laborat, ut Burgers. Disp. 31. Quando autem actio in his non differtur, hoc est, quando voluntas intellectus consilia ad virtutum studia non admittit; sed vitiosis sensuum affectibus nimis adhærens, magna, illicita & turpia cuncta facit:

tum non raro velut individuus comes confortio sociabilis, utrobique mala insequitur conscientia.

§. IV.

Am ad *Secundarias* ceu superioribus ministrantes & plus cum corpore commercii habere vias, animæ facultates, devolvitur ordo. Hæc loci non in actu *secundo* sed *primo* sumuntur, nam propria intelligenda sunt de potentia, non de actu. Est vero *Risus facultas anime rationalis ad letitiam representandam ordinata*. Nota, hic non designari risum præternaturale, sed naturale, cuius objectum constituitur esse gaudium cum admiratione quadam coniunctum. Hanc facultatem homo obtinet. Hoc proprium humanam essentiam sequitur, sicut equinam essentiam sequitur hinnitus, &c. Etsi hæc facultates *Secundarie* ab auctoribus passim eruditissimis placido haec tenus involvuntur silentio tamen easdem, ex intimis naturæ visceribus ortas intempestive relinquere intactas vix convenit. Etenim nulli unquam huc usq; nec in posterum naturaliter loqui continet, nisi beneficio potissimum animæ rationalis. His etenim illa potestatibus nobilissima gaudet, nec illis unquam orbatur, nam propria semper manent & cum sua specie reciprocantur. Et demonstratur risibilitas de homine per rationale tanquam per proximā & necessariam causam, hoc modo: *Omnis rationale est risibile. Homo est rationalis & est risibilis.* Ratione autem cum destituantur bruta risu quoq; destituantur. Lætitia enim est objectum Risus, ex quo talis lætitiae affectus proficiuntur. 1. à rebus novis & insolitis: sic species novitatis cause sunt, cur fatui & pueri ad risum magis sunt proclives; quoniam iis ob rerum imperitiam omnia nova & insolita esse videantur, test. Knobl. Inst. Anatom: disp. 9. c. 3. p. m. 297. 2. A re-

dentia

bus jucundis, qvandò nimirum memoria rei jucundæ vel
 cogitatio cor svaviter afficit. 3. *Ob res repentinæ.* *Facetia*
 enim pluresq; inveniunt cultores, res serie pauciores, Sperl. pag.
 931. 4. *A rebus levibus:* In gravioribus enim risus cessat, unde,
 qui res cognitu difficultes proponit, attentionem & inquisitionem po-
 tius, quam risum excitat, Inst. pag. 1134. 5. *A rebus ludicris:*
 sic ad risum trahimur, cum parturiunt montes, & nasce-
 tur ridiculus mus. Scaliger quatvor objecta, quæ cau-
 fas vocat, adfert, Exerc. 317. I. 6. *Cause* inquit, quatvor
 sunt. *Prima nomen nondum habet:* sed ajunt: ubi quid ridicu-
 le dictum factumve sit. *Altera causa* lætitia est. *Tertio loco* gi-
 gni solet risus ab admiratione etiam verum seriarum. *Quarta* ri-
 sus natura filius oris affectus est, habetq; pro causa contemptum
 aut indignationem. Verum Scalig. rem magis implicat, quam
 explicat, Sperl. in Anthr. pag. 238. Ejusmodi autem lætitiae
 affectus solius ad imperium voluntatis, blanda quadam dia-
 phragmatis, cordis, thoracis & oris vel muscularum ad
 latera buccarum, vibratione, titilacione, agitatione & di-
 stinctione perficitur. Unde risum hominis essentialiem
 esse proprietatem ponimus, nam omnibus individuis in
 specie humana, nec non solis, semper & æqualiter tribui-
 tur. Et sic Timonem Milantram, Catonem Agela-
 ston omnino risibiles fuisse, jure concedimus, licet hic se-
 mel tantum, ille nunquam in vita riserit. Necessario e-
 tenim non reqviritur, ut risibile actu secundo rideat irre-
 missa continuitate & indesinenter (sicut quocunq; fortu-
 næ casu & mutabilium rerum auditio, Democritus Gela-
 sinus in risum solvebatur) sed potestate & actu primo
 duntaxat. Quoniam rationale τὸ γελασικὸν ex hypothesi
 dicit, quia cum eo retrocommeat, tametsi actu non ride-
 mus. Ridere enim sine causa stultorum est. §. V.

Ultima facultas animæ humanæ, est *Sermo*, qui est facultas animæ rationalis ad res mente conceptas enunciatione manifestandas ordinata. Lingua propterea humana peculiaria habet officia, quorum unum soli homini proprium, reliqua vero cum brutis sunt communia. Hic sciendum est, quod lingua sit destinata sermocinationi, quæ sermone non destituitur, nisi depravata vel læsa fuerint fortassis organa ratio namq; plures res simul confert & est optima loquendi magistra. Nobilissima tamen actio lingvæ sermo canticatio, cum cæteris collata prope divina, homini tantum concessa. Lingua sermonis organum est, hæc voluntatis nuncia est, non oculi, non digiti, non pedes. Differentia commode absolvit potest tribus modis. 1. *Ab objecto*: Rebus nimirum ratione conceptis: nemo enim juxta virtutem moralem aliud lingua vel ore profert, quam quod tacito spectore condit. 2. *Ab officio*, quod est pronunciatione retegere vel manifestare. Ubi tria iterum occurrrunt observanda. *a. Res*. Conceptus. *y. Verba*. Verba representant conceptus, conceptus res, & vicissim, res representant conceptus, conceptus verba. Sperl: Inst. l.4. c.2. q.8. & l.9. c.8. Qua manifesto patet per pronunciationem non inarticulatam vocē, sed articulatam hoc est certis organis & intervallo prolatam intelligi nuncium scilicet & interpretem cogitationum, qui apud Senn: l.7. c.10. de diff: animalium διάλεκτος seu locutio appellatur. 3. *A fine*, non enim nobis tantum nati sumus, Cic. lib. i. off. sed in eum finem homini sermo & loquela divinitus data, ut animi sensa, aliis in societate communicaret, alias frustanea futura.

His ita positis, & ne ulterius pergamus, cymbalam in portum deducimus; DEDO itaq; Opt:Max: si laus, honor & gloria perennis,

Per-

*Pereximie ac Præstantissime DN. RESPONDENS,
amicorum fidissime.*

Qui cupit ad celsum Parnassi ascendere culmen,
Aonidumque novem sanctas novisse sorores;
Illiārum ex hortis debet decerpere flores,
Unde liget fertum, quod sit sibi cara corolla.
Crede mibi, magnas comitantur præmia curas.
Arts præclaras querens, queritur Studiosus.
Qui mare, qui terras, qui cuncta creavit in orbe,
Conatus nunc bosce tuos, DELIS ipse, secundet!
Decerpens nitidos flores de vertice Pimplæ,
Vive valeque diu, seros per Nestoris Annos!
Sit tua post abitum semper bona fama superstes!
Perge absens notis ut prossim semper amicis;
Præsenti merito meritum tibi grator honorem!

TUUS

CAROLUS HÖÖR Wexionens. Reg. Al.

Præside præclaro propugnas ardua dextre;
Doctrina ingenium sic stabilitate juvat.
Rimari assidue naturæ occulta sagacis
In licitis, quosvis spes animosa tovet.
Ardua sic, HORNAE, etiam scrutatis aperte:
Quæ ratio est Anima, differis atque probas.
O bene! succedat feliciter! omnia mundi
Intereunt, Solus Spiritus usque viget.
Gratulor ergo Tibi, Musarum miles amande!
Hinc eris & patriæ gloria, spesque patri.
Numen præterea benedicat porro tuisque
Cunctis, eximiis atque piis, studiis!
I modo, quo Te fata vocant, i dulcis amice,
Et serva studio dexteriore fidem!

*Ad amicitia aram, in amoris arrbam,
L. Mg. depositus*

*MAGNUS ALMI
S. R. M. Alumnus.*

JOHANNES AND. HORNÆUS,
JUNCOPIA SMOLANDUS.

Elaboratio addit. T.

Nomina chara suis Ludus Sophie nonne donat?

Sustulit Oceano Titan caput igne perenni,
Decrescunt hyemis frigora, ferta gerit
Veris honos; pingit cerealia prata colore:
Aethera nunc variis cantibus implet avis.
At studiosa pubes doctæ pergrata Minervæ
Munera leta ferat! Pindus adhæc resonat,
Nomina chara suis Heliconis spendida turba,
Agglomerat solers. *Ludus & ars Sophie*
Nonne Tibi donat, frater, dignissima dona?
Cum Patri claro spes peramanda redit.
Felix ito domum, Gabriel dux adsit amoenus;
Vive diu Jovæ commoda multa ferens!

JOHANNES ROGBERGIIUS, Smol. Reg. Al.

Noverunt veteres Sapientes Morte carentem
Humanam esse Animam, Thraseus ceu testificatur:
Quamvis sat valeat Nero memet tradere Morti,
Nequaquam potis est penitus me perdere, namque
Calleo vivacem esse animam expertemq; sepulcri:
Hoc HORNÆ, doces suffultus Codice sacro;
Nec non Naturæ nixus splendore corusco.
Gratulor his austis; veneror simul omnipotentem
Cedant in laudem Divini Nominis, atque
Sangvinis Auctorum, solamen dulce, senectæ.

Subitanæ curæ scripsit
J. T. MALMBECCHIUS Smol:
Regius Alum.

